

véseket is ábrázolja. Ezekről azért nem szólunk bővebben, mert a huszonötödik előadás után, dramaturgiai megfontolásokból a darabot ezen képek nélkül játsszák, ami által sokat nyer kohéziójában, ívelésében, szerkezeti tömörségében, noha néhány maradandó figurát az előző változatból így is megőriz emlékezetünk. Például Somodi Énok Mátét, a rebellis néptribunt, aki jellemzően éppen az általa vezetett, forradalmi néppel kerül szembe, s akiknek hiszékenységgel ugyancsak Zsigmond él vissza.

A dráma cselekményszerkezete — s logikai struktúrája — igen tömör, nyelve árnyalatokban, szóképekben gazdag, közel áll a lebegő jambushoz. Veress Dániel tudatosan bőven merített a XVI. század ragyogó emlékirat-íróinak nyelvéből: hősei gyakran úgy szólnak meg, bántó archaizálás nélkül, mintha a Berzsényi vagy Kátóna József táji nyelvi világból merülnének föl. De a nyelvi emlékeket, jó érzékkel és adagolással beleépíti a mai magyar nyelv rugalmasabb, hajlékonyabb, szélesebb absztrakcióra képes szövetébe.

NÉMETH LÁSZLÓ

AZ ÉN BÁTHORY ZSIGMONDOM*

A *Báthory Zsigmond* történeti drámáim legkorábbi, 1935—40 közt fogant csoportjába tartozott volna. Jellemző mind a négyre, hogy mielőtt drámává lettek, más műfajban már feldolgoztam őket. A *VII. Gergely*-t 1936-ban a *Tanú*-ban esszének, *Az Orjás és literátor*-t (Nagy Teodorik és Boetius drámáját) az 1925-ben keletkezett *Kapások* című kisregényben a Berzsényi-ünnep előadói viszik színre, a *Bethlen Kata*-t megelőzi a *Sziget Erdélyben* című hosszú esszé, a *Báthory Zsigmond* története az *Utolsó kísérlet*-ben tárgyalatik, mint az ifjú Barbián Jó Pétert megejtő fiataalkori történelmi műve. Az első a négy téma közül, amiből dráma lett, a *VII. Gergely* volt. 1937-ben írtam meg, de csak 1939-es erkölcsi sikere volt, ami a többi történeti dráma kidolgozásához is bátorságot adott.

A *VII. Gergely* utániak sorsa elég szerencsétlen volt. A *Bethlen Kata*, melyet 1939 nyarán írtam meg, csak drámáim mostani teljes gyűjteményében lát napvilágot; az *Orjás és literátor*, befejezéshez közel, a dorogi bánya által kisajátított sátorkői házban maradt s veszett el. A *Báthory Zsigmond*-hoz, pontosan emlékszem, mikor láttam hozzá. 1940 tavaszán firenzei utamra vittem le egyetlen penzumul. Négy-öt képet megírtam belőle, de a németek támadása, Franciaország megrohanása a dráma izgalmát belefojtotta az akkor aktuálisabb izgalomba.

A *Báthory Zsigmond* terve még egy szempontból nevezetes: első lett volna hosszú drámáim sorában. Háromszor hét képre terveztem, mint később, a meg nem írt *Galilei*-t; forma, amelyet csak húsz évvel később valósítottam meg a hosszabb *Bolyaiban* (*Apai dicsőség*) s *Gandhi halála*-ban. Hogy miért volt szükség akkor erre a formára? A mondanivalónak tulajdonképp elég lett volna a megszokott négy-öt felvonás. *Báthory Zsigmond* dicsősége tetőpontján eléri ifjúkori célját, egy Habsburg-hercegnőt kap feleségül. A nagy diadal azonban sorsdöntő kudarccá válik; a nászéjszakán tehetetlennek bizonyul, s főpapsága és fejedelmi méltósága közt ide-oda kapkodásban foszlik szét élete.

A sok képre a történetnek volt szüksége: a fiatal *Báthory* szemben áll az akkori Erdéllyel; a protestáns rendek közt katolikus, új olaszos műveltségű, zenekedvelő s

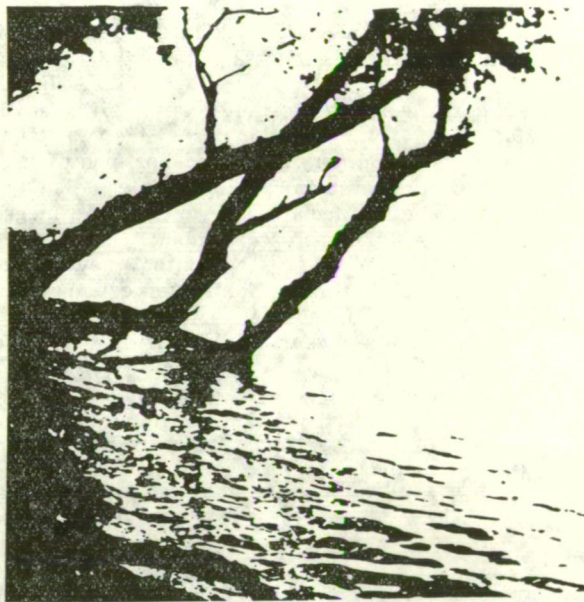
* Veress Dániel: *Véres Farsang* (*Báthory Zsigmond*) című történeti drámájának sepsiszentgyörgyi bemutatójára egy kis füzet jelent meg ott, *Sütő* András, Cs. *Szabó* László, *Németh* László, *Farkas* Árpád és Veress Dániel írásaival. Ebből a kis példányszámú füzetből vettük át *Németh* László írását, a szerző beleegyezésével. (A szerk.)

szemet szűrő udvari léhűtők raja veszi körül. Amikor Kendi Sándor, Báthory Boldi-zsár apósa, Velence mintájára köztársaságot akar Erdélyből csinálni, ő az új barokk uralkodó idegen típusához szoktatja hazáját. A másik: a rejtett gyengeség kivirág-zása a nagy formátumú uralkodóban, akit úgy kell a pályája által megkívánt ke-gyetlenségek elviselésére ránevelni, s melyeket belső bizonytalanságában néha túl-zásba is visz. Az akkor megírt négy-öt rész voltaképp nyitány volt, melyet e kettős hiba, a *történelmi idegenség* s az *alkati gyengeség* ábrázolására szántam.

Báthory Zsigmond gyóntatójának, a spanyol Carrillónak elhittem, hogy Báthory Zsigmond nősülésekor szűz volt. Első találkozása menyasszonyával úgy történik, hogy ifjú lázában álruhában Szatmárig megy, ott lesi meg s tér vissza a fogadására Kolozsvárra. Egy kis történelemtorzítást is végeztem: Zsigmond szerintem ekkor már túl volt a gyurgyevői diadalon, tehát az első nagy siker önérzetével megy fele-sége elé. S ekkor következik be a kudarc. Jegyesét elkíserte Erdélybe anyja; tán a főhercegnő viselkedésében volt a lenézett erdélyi fejedelem iránt valami megvetés, tán a menyasszony volt első találkozáskor zavart, elutasító. Báthory Zsigmond nem tudja a házasság aktusát végrehajtani, s ezt nem is próbálja titkolni, tusolni, ha-nem szinte a nyilvánosság előtt küzd önérzete megingott képével. Oppeln és Ratibor hercegségért s még inkább a papi fejedelem címért átadja Erdélyt a Habsburgok-nak, hogy a cserbenhagyott Erdély zavara ismételten visszahozza elhagyott trón-székébe. A nagyság körvonala, amint a szervezetéből felmerült hiba, megingott önhite a történelem tragikomikus hulladékává teszi.

Veress Dániel darabjának végső fogalmazását nem ismerem. Úgy látom, többet dolgozott fel közös forrásunkból, Szamosközy krónikájából; jobban merítette Báthory Zsigmondot korában s nem volt olyan fontos számára a tehetetlenség motívuma, mint nekem lett volna. De bizonyára szép darabot írt, s én örülök neki, hogy elha-gyott témáim közül ezt az egyet méltó toll viszi közönség elé.

1970. június

SZÁVAY ISTVÁN: PART